

Трушевич Ганна Богданівна

Волонтерський рух в Україні: політичні орієнтири його учасників під час російсько-української війни

УДК 323.355.087.2:355.01(477:470+571)
DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2024-6.14>

Трушевич Ганна Богданівна
доктор філософії з політології,
доцент кафедри соціальної роботи
Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова
вул. Всеволода Змієнка, 2, Одеса,
Україна
ORCID: 0000-0002-3793-1074

У статті розглядаються політичні орієнтири учасників волонтерського руху в Україні під час російсько-української війни. Волонтери стали важливими соціальними і політичними акторами в умовах війни, і їх політичні погляди, партійні вподобання та готовність брати участь у виборах мають значний вплив на розвиток громадянського суспільства в Україні. Метою дослідження є аналіз політичних настроїв волонтерів, з'ясування їх ставлення до основних партій і ідеологій, а також вивчення їхньої готовності до участі в політичному житті країни. Дослідження ґрунтується на результатах опитування.

У процесі аналізу виявлено, що більшість волонтерів підтримує проукраїнські та патріотичні ідеї, активно підтримуючи партії, що виступають за суверенітет і територіальну цілісність України. Водночас, дослідження показало наявність політичної різноманітності серед волонтерів, включаючи різні ідеологічні орієнтації, що часто визначаються їх особистими цінностями та досвідом війни. Невелика кількість учасників руху висловлюють готовність брати участь у виборах та політичних процесах, що свідчить про зростання політичної активності серед громадян, які активно залучені до підтримки країни в умовах війни.

Результати дослідження показали, що більшість респондентів (68%) стали волонтерами після початку повномасштабного вторгнення росії в Україну в 2022 році. Більшість опитаних (89,3%) не були членами політичних партій до війни, що відображає загальну недовіру до політичних структур. Разом з тим, велика частина (76,2%) планує залишитись у громадському секторі після Перемоги, тоді як 12,3% планує приєднатись до політичних партій. Це свідчить про кризу партійної системи та потребу в нових політичних ініціативах.

Дослідження також виявило, що волонтери мають різноманітні політичні погляди: націоналізм, соціал-демократія, лібералізм та інші ідеології, що вказує на складність створення єдиної політичної платформи. Значна частина респондентів не планує балотуватись на виборах (40,2%), а більшість з тих, хто хоче взяти участь у політиці, націлені на місцеві вибори.

Політичні партії можуть використовувати волонтерський рух як ресурс для залучення активних громадян, але це має бути зроблено обережно, аби не знищити незалежний статус волонтерів. Важливо зберігати баланс між громадською активністю та політичною діяльністю, щоб не виникло відчуття маніпуляції з боку партій.

Ключові слова: волонтерський рух, політичні орієнтири, партії, ідеології, російсько-українська війна, громадянське суспільство.

Вступ. Волонтерський рух в Україні став однією з ключових складових національного фронту під час російсько-української війни, яка триває з 2014 року. В умовах відкритої військової агресії волонтери швидко включилися, щоб підтримати армію, медичні заклади, внутрішньо-переміщених осіб та інші категорії постраждалих від війни. Ця форма громадянської активності не тільки надавала безпосередню допомогу, але й стала потужним каталізатором для зміцнення громадянського суспільства, формуючи нову політичну та соціальну ідентичність у контексті національної боротьби за свободу та незалежність.

Однак, крім своєї практичної діяльності, волонтерський рух в Україні виявився важливим фактором у політичній мобілізації населення. Багато учасників руху активно виражають свої політичні погляди, підтримуючи певні партії, ідеології та навіть беручи участь у політичних процесах. В умовах війни розуміння схильності волонтерів до певної ідеології може бути важливим не лише для розуміння їх особистих переконань, але й для

оцінки їхнього потенційного впливу на майбутній політичний ландшафт країни.

Незважаючи на значний внесок волонтерів у боротьбу за незалежність і територіальну цілісність України, питання їхніх політичних орієнтирів, партійних уподобань та ставлення до виборчого процесу залишаються недостатньо вивченими в наукових колах. Вивчення цих аспектів є важливим для розуміння не тільки соціально-політичних процесів, які відбуваються в країні під час війни, але й для прогнозування можливих політичних змін у майбутньому. Чи можуть волонтери стати рушійною силою політичних змін в Україні? Які ідеологічні напрямки вони підтримують? Які фактори впливають на їхнє ставлення до партій та виборів? Відповіді на ці питання допоможуть глибше зрозуміти роль волонтерського руху в політичному розвитку України.

Метою дослідження є аналіз політичних орієнтацій учасників волонтерського руху в Україні під час російсько-української війни, вивчення їх ставлення до політичних партій, виборчого процесу та ідеологічних переконань, а також визначення

впливу війни на формування політичних уподобань волонтерів. Дослідження має на меті надати всебічний аналіз політичних поглядів волонтерів, з'ясувати їх ставлення до поточних політичних процесів в Україні та оцінити роль волонтерів у політичному житті країни під час війни.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети використовуються кілька методів дослідження: анкетування через Google Forms – проведення опитувань серед волонтерів для збору якісних даних про політичні погляди, ставлення до партій та ідеологій, статистичний аналіз – обробка даних опитування для виявлення основних трендів і закономірностей у політичних орієнтаціях учасників волонтерського руху.

Результати. Волонтерський рух в Україні під час російсько-української війни став одним із найбільш важливих і потужних соціальних явищ, яке не лише забезпечує необхідну допомогу армії та цивільному населенню, але й є важливим чинником у формуванні громадянської свідомості та політичної культури. Учасники волонтерського руху активно залучені до різних аспектів національного життя, їх діяльність часто поєднується з вираженням політичних поглядів і підтримкою певних ідеологій. Питання політичних орієнтирів волонтерів, їх ставлення до партій та виборчих процесів під час війни, а також готовність брати участь у політичному житті країни має важливе значення для розуміння соціально-політичних процесів в Україні в умовах війни.

Науковці Ткач О. та Ткач А. стверджують, що в період демократичного транзиту волонтерський рух став чинником громадянської активності. Волонтерство стало політичним інститутом українського суспільства, елементом політичної системи, що сприяє трансформації громадянського суспільства. Волонтерство набуло статусу політичного інституту, що зумовлено його великим значенням у політичному житті та значною активністю у політичній сфері; наразі воно належить до громадсько-політичних рухів, які у певному сенсі можна розглядати як групи політичного тиску; партнерства з державою у вирішенні важливих питань. Вагомою функцією волонтерства стало компенсаторне заміщення держави в матеріально-технічному забезпеченні лінії фронту під час російської агресії проти України. У волонтерську діяльність були залучені значні фінансові та матеріальні ресурси, вона набула мобілізаційного характеру. Кількість волонтерів та волонтерських організацій зростає в рази. Волонтерство стало загальнонаціональною справою [4].

Єременко А. та Безрукова О. зазначають в своєму дослідженні: «Волонтерський рух в Україні відзначається не тільки підтримкою збройних сил, але й активним впливом на соціальне підприємництво, політичний ландшафт та громадське життя загалом.

Значний внесок волонтерів у різні сфери суспільного життя підтверджується зростанням України в рейтингу «World Giving Index» із 150 місця у 2010 р. до другого – у 2021 р. Волонтерський рух в Україні відіграє ключову роль у формуванні внутрішньої політики, залучаючи до своєї діяльності представників різних сфер, включаючи підприємців і фахівців. Він також став важливим інститутом, що забезпечує зворотний зв'язок у державному управлінні» [1].

Нами було проведено дослідження серед представників волонтерського руху в Україні щодо їхньої можливої політичної участі, ставлення до проведення виборів під час воєнного стану, а також їхньої партійної та ідеологічної ідентифікації. Протягом жовтня 2024 року опитування відбувалось через Google Forms. Участь в дослідженні взяли 122 волонтери, які є представниками різних областей України: Донецької, Херсонської, Харківської, Дніпропетровської, Миколаївської, Кіровоградської, Одеської, Київської, Вінницької, Полтавської, Черкаської, Тернопільської, Львівської та Івано-Франківської. Серед волонтерів, які взяли участь в дослідженні, є представники різних професій: юристи, економісти, вчителі, психологи, кондитери, інженери, викладачі, кухарі, фотографи, медичні працівники, менеджери, бухгалтери, перекладачі, соціальні працівники, підприємці, продавці-консультанти, філологи, журналісти, IT-фахівці, фахівці з комунікацій, тренери та студенти. Повну вищу освіту мають 73,8% опитаних, професійну (професійно-технічну) освіту – 9%, базову вищу освіту – 5,7%, неповну вищу освіту – 5,7% та повну загальну середню освіту – 5,7%. 50% респондентів у віці від 36 до 50 років, 31,1% – від 18 до 35 років, а 18,9% – від 51 до 65 років. 70,5% жінок і 29,5% чоловіків взяли участь у дослідженні.

На запитання «Чи є Ви волонтером під час російсько-української війни?» 68% респондентів відповіли, що стали волонтерами з 2022 року, 14,8% – після 2014 року, 4,9% – ще до 2014 року, а 0,8% не змогли визначитись. Щодо членства в політичних партіях до початку повномасштабної війни, 89,3% опитаних не були членами будь-якої партії, 6,6% були членами партії, а 0,8% не змогли дати відповідь. Під час опитування 76,2% зазначили, що хочуть залишитись у громадському секторі, 12,3% готові стати членами партії, а 11,5% хочуть стати депутатами без партійної належності. Це свідчить про кризу партійної системи та відкриває можливості для створення нових партій.

На питання «Яку партію Ви обрали б?» 71,3% не змогли визначитись, 10,7% підтримали б партію «Слуга народу», 7,4% – «Європейську Солідарність», 4,9% – партію з лідерами фракції «Відновлення України», а інші партії набрали менше голосів. Думки щодо необхідності створення партії військових/ветеранів розділились: 29,5%

вважають, що кожен має займатися своїми справами, 22,1% вважають, що така партія потрібна вже, а 21,3% вважають, що створення такої партії доцільне після Перемоги.

Згідно з відповідями на питання: «Як відомо, основою партійної ідентифікації повинна бути відповідна ідеологія. Якщо ви плануєте приймати активну участь в громадсько-політичному житті країни/регіону/міста/селища, але партії, яку б Ви підтримали, зараз немає, то якого б спрямування нову партію Ви обрали б?», 57,4% респондентів хочуть залишитись в громадському секторі як волонтери. 11,5% підтримують соціал-демократичну партію, 9% – націоналістичну, 5,7% – мілітаристичну (військово-волонтерську), 4,9% – ліберальну, 4,9% – феміністичну, а інші ідеології набрали менше голосів. Це питання виявило недостатній рівень політичної обізнаності громадян, що вимагає уваги.

На запитання про політичну участь 40,2% респондентів не планують балотуватись, 34,4% хочуть залишитись у громадському секторі, 10,7% планують балотуватись на місцевих виборах, а 4,1% – на парламентських. Щодо виборів під час воєнного стану, 57,4% вважають їх недоцільними, 24,6% підтримують вибори всіх рівнів, а 18,9% – лише місцеві.

Важливою частиною нашого дослідження стало вивчення ідеологічної самоідентифікації представників волонтерського руху. Це процес, у якому особа або група визначають свою ідентичність через певну ідеологію, ціннісну систему або політичні переконання. Ідеологічна самоідентифікація включає в себе не лише усвідомлення та прийняття конкретних політичних, соціальних або економічних принципів, але й глибоке усвідомлення власної ролі в суспільстві, що, в свою чергу, формує поведінку та життєві вибори індивідів або колективів. Вона впливає на те, як люди взаємодіють з іншими, на їхні погляди, рішення і поведінку в повсякденному житті. У випадку волонтерів це може проявлятися в участі в різноманітних соціальних та політичних рухах, де вони не лише допомагають іншим, але й активно підтримують або відстоюють певні цінності, заради яких вони готові діяти. Ідеологічна самоідентифікація стає основою для розвитку громадянської позиції, яка визначає ставлення людини до змін у суспільстві, її готовність до боротьби за права, свободи та рівність. Тож, 35,5% не змогли визначити свою ідеологію, 15,7% підтримують націоналізм, 14,9% – соціал-демократію, 9,9% – лібералізм, 8,3% – гуманізм, 5,8% – консерватизм, 5% – фемінізм, 2,5% – мілітаризм, 1,7% – соціалізм та 0,8% – анархізм.

Волонтерський рух в Україні уже сформував нову культуру, спрямовану на поширення цінностей миру і безпеки, відповідальності та гуманізму. Досвід волонтерства, який здобуло українське су-

спільство під час першої та другої хвиль, є надзвичайно цінним як з точки зору мобілізації внутрішніх ресурсів громадянського суспільства для вирішення актуальних завдань і подолання викликів, так і в стратегічній перспективі – як важливий соціальний інструмент для відновлення України після війни, потужна сила для розвитку громадянського суспільства в Україні та, відповідно, формування України як сучасної європейської держави [3].

Україна продемонструвала кілька важливих рис стійкості, які до війни були недостатньо помітні. Українське суспільство характеризується високим рівнем самоорганізації, соціальної горизонтальності та самоконтролю.

Українські публічні інститути, в основному, залишилися функціональними, навіть у регіонах, найбільше постраждалих від військових дій росії. Популярність В. Зеленського надала йому величезний авторитет для керівництва країною, але також поставила важливе питання: чи зможе він використати довіру людей для продовження необхідних реформ в набагато складніших обставинах. Хоча всі політичні сили в Україні публічно демонструють єдність, опозиційні політичні інтереси не зникли. Нові політичні діячі – як герої війни, так і відомі активісти – найімовірніше знайдуть свій шлях на політичну сцену, а регіональні еліти можуть приєднатися до національної партійної політики [2].

Висновки. Дослідження показало цікаву картину серед представників волонтерського руху в Україні, особливо в контексті політичної та громадської активності. Більшість волонтерів приєдналися до волонтерського руху після початку повномасштабного вторгнення росії в Україну, що свідчить про високу мобілізацію громадян у відповідь на кризу. Зокрема, 68% респондентів стали волонтерами саме з 2022 року, що підкреслює різке зростання активності громадян на тлі війни. Це також вказує на важливість волонтерської діяльності як реакції на державні та соціальні потреби під час війни.

Що стосується політичної активності, результатами дослідження є показовими. Більшість опитаних (89,3%) не були членами політичних партій до початку війни, що відображає загальну недовіру до традиційних політичних структур, яка посилювалася після початку війни. З цієї точки зору, можна говорити про кризу партійної системи в Україні, де традиційні партії вже не можуть задовольнити потреби громадян. Багато респондентів заявляють про бажання залишитись в громадському секторі після Перемоги, що свідчить про тенденцію до відходу від традиційної політики на користь більш гнучких і незалежних форм громадської діяльності.

Тим не менш, питання про створення нових політичних сил і партій, особливо на основі ветеранського руху чи волонтерських ініціатив, викли-

кає цікаві дискусії. Однак, опитування показує, що думки волонтерів розділились: частина вважає, що кожен повинен займатися своїми справами, частина – що така партія потрібна після Перемоги. Це вказує на те, що хоча ідея політичної активності серед волонтерів існує, вона не є домінуючою, і існує певний спротив щодо втягування волонтерів в політику на даному етапі.

Ідеологічні переконання волонтерів також різноманітні, що може ускладнити створення єдиної політичної платформи, яка б могла об'єднати всі ці групи. Деякі волонтери віддають перевагу націоналістичним ідеям, інші – соціал-демократії чи лібералізму, а частина підтримує мілітаристичні або феміністичні погляди. Це розмаїття переконань може бути як позитивним, так і негативним фактором для потенційних політичних рухів, які намагаються залучити волонтерів до своїх лав. Успіх таких рухів залежатиме від здатності адаптуватися до цих різноманітних поглядів і знайти компроміс, який би задовольнив різні групи населення.

Важливим є також питання політичної участі, де респонденти висловили різні погляди щодо балотування на виборах. Переважна частина не планує брати участь у виборах, що свідчить про недостатню мотивацію чи відсутність інтересу до політичної кар'єри серед волонтерів. Це може бути пов'язано з тим, що волонтери більше зосереджуються на безпосередній допомозі під час війни, ніж на політичних амбіціях.

Що стосується можливості використання волонтерського руху політичними партіями, то це питання вимагає окремої уваги. Політичні партії можуть використовувати волонтерський рух як інструмент для мобілізації виборців і формування власного електорального потенціалу. Враховуючи високий рівень довіри до волонтерів та їхню значущість у суспільстві, політичні сили можуть намагатися залучити їх до своїх рядів, спираючись на образ волонтера як людини, що стоїть на захисті національних інтересів і громадянських цінностей. Такі партії можуть стати більш привабливими для громадян, якщо будуть асоціюватися з діяльністю волонтерських ініціатив і з їхніми прагненнями.

Однак станом на сьогодні волонтерський рух є емоційно зарядженим і рухається за принципами альтруїзму та національної єдності, а не заради досягнення політичної вигоди. Залучення волонтерів до політичних партій може призвести до втрати того незалежного статусу, який волонтери мають сьогодні, і викликати розчарування серед тих, хто бачить політику як спробу маніпуляцій чи використання їхніх зусиль у своїх цілях. Таким чином, політичним партіям важливо чітко визначити межі

і шанувати ідеали, на яких заснований волонтерський рух, аби не викликати негативну реакцію серед громадян.

Політичні партії можуть використовувати волонтерський рух як потужний ресурс для залучення активних громадян до політичних процесів, але це має бути зроблено обережно. Волонтери, як правило, налаштовані на конкретні дії для підтримки країни в умовах війни і можуть бути скептично налаштовані щодо інтеграції політичних партій у свій рух. Однак партії можуть виграти, якщо використають образ волонтера як частину своєї ідентичності та будуть активно співпрацювати з волонтерськими організаціями в рамках своїх програм. Тому важливо розуміти, що використання волонтерського руху має бути на благо національних інтересів, а не для маніпулювання виборчими процесами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Єременко А., Безрукова О. Характеристика волонтерського руху та мотивація волонтерів в умовах російсько-української війни (за результатами якісного дослідження). Соціологічні студії. 2023. 2(23). С. 26–37.
2. Kurnyshova Y. Ukraine at War: Resilience and Normative Agency. Central European Journal of International and Security Studies. 2023. Vol. 17. № 3. P. 80–110.
3. Pankova O., Kasperovich O. Ukrainian volunteer movement under conditions of armed Russian aggression: opportunities, national and global challenges for Ukraine's post-war recovery. Journal of European economy. 2022. Vol. 21. №3 (82). P. 270–287.
4. Tkach O., Tkach A. Volunteer Movement in Ukraine in the Situation of External Aggression. Ukrainian Policymaker. 2018. Vol. 3. P. 52–61.

REFERENCES:

1. Yeremenko A., Bezrukova O. (2023). Kharakterystyka volonterskoho rukhu ta motyvatsiia volonteriv v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny (za rezultatamy yakisnoho doslidzhennia) [Characteristics of the Volunteer Movement and Volunteer Motivation in the Context of the Russo-Ukrainian War (Based on the Results of Qualitative Research)]. Sotsiologichni studii, vol. 2(23), pp. 26–37.
2. Kurnyshova Y. (2023). Ukraine at War: Resilience and Normative Agency. Central European Journal of International and Security Studies. vol. 17. №3. pp. 80–110.
3. Pankova O., Kasperovich O. (2022). Ukrainian volunteer movement under conditions of armed Russian aggression: opportunities, national and global challenges for Ukraine's post-war recovery. Journal of European economy. vol. 21. №3 (82). pp. 270–287.
4. Tkach O., Tkach A. (2018). Volunteer Movement in Ukraine in the Situation of External Aggression. Ukrainian Policymaker. vol. 3. pp. 52–61.

Volunteer movement in Ukraine: political orientations of its participants during the Russian-Ukrainian war

Trushevych Hanna Bogdanivna

PhD in Political Science,
Associate Professor at the Department
of Social Work
Odesa I. I. Mechnikov National University
Vsevolod Zmiienko str., 2, Odesa, Ukraine
ORCID: 0000-0002-3793-1074

The article discusses the political orientations of volunteers in Ukraine during the Russian-Ukrainian war. Volunteers have become an important social and political actor in the context of war, and their political views, party preferences, and willingness to participate in elections have a significant impact on the development of civil society in Ukraine. The aim of the research is to analyze the political sentiments of volunteers, clarify their attitudes toward major political parties and ideologies, and examine their readiness to engage in the country's political life. The study is based on the results of a survey.

The analysis revealed that most volunteers support pro-Ukrainian and patriotic ideas, actively backing parties that advocate for Ukraine's sovereignty and territorial integrity. At the same time, the research showed political diversity among volunteers, including different ideological orientations, often defined by their personal values and war experiences. A small number of movement participants expressed a willingness to take part in elections and political processes, indicating an increase in political activity among citizens actively involved in supporting the country during the war.

The results of the study showed that the majority of respondents (68%) became volunteers after the start of Russia's full-scale invasion of Ukraine in 2022. Most of those surveyed (89.3%) were not members of political parties before the war, reflecting a general distrust of political structures. At the same time, a large portion (76.2%) plans to remain in the public sector after Victory, while 12.3% intend to join political parties. This indicates a crisis in the party system and the need for new political initiatives.

The study also found that volunteers hold a range of political views: nationalism, social democracy, liberalism, and other ideologies, pointing to the complexity of creating a unified political platform. A significant portion of respondents does not plan to run for office (40.2%), and most of those who wish to engage in politics are focused on local elections.

Political parties may use the volunteer movement as a resource to attract active citizens, but this must be done cautiously to avoid undermining the independent status of volunteers. It is important to maintain a balance between civic activity and political involvement to prevent any sense of manipulation by political parties.

Key words: volunteer movement, political orientations, parties, ideologies, Russian-Ukrainian war, civil society.